

VARIJACIJE (III)

DOLAZI KAO MORE

Otkuda na krovu kuće
otkuda takav sjaj?

M. Dedinac

1. Na otvorenom drumu dana,
na rasečenoj istini sunca, na pragu
puta i sputnika koji otvara
mali četvorougao i koji veruje u
nebeskog stanovnika, dočekuje
te, dočekuje me, još jedan stih.
Koji je opklada, koji je časnik.
Koji je pamčenje. Svi go-
vore o proleće, a ono dolazi di-
skretno, konfuzno, dolazi nepo-
zvano. Ipak, u tom dolasku, u toj
prozračnosti i dobrovoljnosti, ima
nečeg što nam prepusta logiku i
dar-mar svih dosadašnjih fe-
nomena proleće.

Neki sumnjuju u opstank lirike,
sumnjuju u bolujuće i pro-
račne čelije jutra, sumnjuju da
postoje pitanja koja će asfaltira-
ti celu zemlju kada što se asfaltira
egzaktno rastojanje između
dva grada. Ne volim ta opsta mesta,
ta kukavička bogohuljenja,
tu uigranu tradicionalističku kon-
venciju. Koliko smo samo bili
nesigurni i nekorektni prema pes-
nici iz prošlosti. Koliko lažnih
epiteta, koliko jedva zapaljenih
svetaca umesto električnih svetlo-
sti pred njihovim radnim im-
anjem i njihovom radnom nemastinom? A za to vreme menjaju-
se i radoznao se vrte oko svoje
podmladjene slike sveta tolke
generacije. Cuјte: Imam dogadjaj
i ima mladost kojima nikada nije
došta poezije. Krajnje je ne-
priyatno govoriti o tome kako se
rembovska rastužujuća zora može
kupiti za jedan stoparac, za hi-
ljaditi, dake, deo novčanice koja
vas vodi u običan, najobičniji
bioskop. Sve istančanosti, koje
razdražuju kritičare, ne zahtevaju
hodočašća i mitinge, ali zahtevaju
da budu shvaćene kao au-
tonomno koralno ostrvo, kao au-
tonomni vidik, kao izuzetna varo-
s pojava...

2. Pošto je u ovom azurnom
prolećnom trenutku objavio svoju
knjigu „Noćno proleće“, pesnik
Milovan Danojlić oputovao je u
Pariz, kada što se putuje u drevnu,
predjutarnju, džinovsku kinematografsku oazu. Biće već deset
godina od trenutka kada je ovaj
sumadijski derter otkrio Beograd,
i kada je u Beogradu njegov glas
odeknuo kao mlada bronza. Od
tada nije se uvek njegova poezija
menjala u dubinama i podubinama,
ali je taj dašak noćnog i
prolećnog vetrova ponavljač buku
ovog pesnika, i ovog deteta. Teško
je reći da li je pesnička knjiga
„Noćno proleće“ solidna knjiga,
da li je najviši kvalitet, možda
besporvati, ovog pesnika, pa
ipak njena gorka poetičnost i
njen mladenički haos, koji se
sistemom i galame pretiče u
ljupkost i pravednu liriku naj-
mladijih godina, daje nam šansu
da u njoj pronađemo svežu vodu
i za popstveni i za pesnikov po-
grešni hod. Sve se ovde stapa u
dubok mutni sjaj, u zatvoreni
svet brig, u psihički totalitet
djelstva, u duhovnu lepotu koja
ponekad odjekuje kao parafraza
za Crnjanskog a ponekad kao
rembovski refren, u poslednjoj
namernoj pesničkoj usporenosti
života:

Crno vino bela tugo u straenu noć
[tekstu sati]
Sve sam staze iza sebe zatro potro
[satru utro]
Ništa nisam htio znati ni imati ni ne
[datu]
Ništa nisam učinio, ja sam dobar kao
[jutro].
Crno vino topla kišo nedozvan mi
[neko poje]
Pa se smejem da izgrevjem tu noć što
[imi jugom vonja]
Pa se bacam u grlo moju u grlo twoje
[tu bezbrije]
Noćas duše topli vetar toplo kao to-
[pot konja].

Ova se pesma Milovan Danojlića zove „Prolećna“. A to je ne-
samo visoki naslov, nego i visoka
osobina ove poezije.

3. Probitni pesnički svet ni-
kako nije slobažnjen čudesnim
faktom da se čovek najzad našao
u kosmosu kao stanovnik i kao
putnik, kao Odisej, čije oko nije
puškarnica već neusahlka, kristal-

na, zdrava, iskonska snaga do-
življaja. Radoznao je ušao čovek
u sverni, u kosmos, u vasionu,
među galaksije i medju planete
kada što se ulazi radoznao u djač-
ki grad, u sopstveno sreću. Siri se
jedna lepa istina, i plavi čovek,
od čežnje koja ne zamara do pi-
jane bestjeinske uspavance koju
kao da je naučio pre svih reči,
pre svih mitologija, i koja kao da
kolazira njegov pričani pisani tekst
i same principe života. Gagarin
je ušao u kosmičke zanate, vo-
ljom i vredinom, ali njegov port-
ret, eto, ima i svoju pesničku ge-
nealogiju. Neka ne bude čudno
što su tu može govoriti o kosmo-
nautu kao praušniku Ljermontova
i kao unuku Pasternaka...

4. Uskoro će u izdanju „Noli-
ta“ iziši izbor pesama i tekstova
genialnog, pegavog i pravgov de-
čaka, Jean Arthur Rimbaud (Rembo), koji je rođen 20. ok-
tobra 1854., a koji kao da je tek-
izšao iz visoke peči mašte našeg
vremena i naših dana. Da li je
lako, da li je topo ili ledeno pre-
voditi njegove stihove, njegove
sanjane bolesti i skitničke himne?
U svojoj pesničkoj proždrivoj
mladost, sledeci tu vrstu ra-
doznalosti i tu trku za skupo-
metalima reči, naš pesnik
Rastko Petrović pokušao je da
prevede bar nešto od čuvene i
carne „Pijane ladje“. Pokušao je,
nešto je preveo, nešto uglačao,
nešto ostavio u pepelu, a nešto
utisnuo u sam srpski jezik, pa je
onda, malo zaplašen, napisao i
ovo:

„Bilo je skoro bezočno prevo-
diti ovu jedinstvenu poemu pet-
naestogodišnjeg pesnika, kad se
zna koliko je uvek prevod slabiji
od originala; mi smo to ipak
pokušali za one koji ne mogu čiti
u originalu; i držimo da smo
uspeli više no što smo se nadali.
No ostalo je ipak još uvek devet
(7, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 20 i 21)
neprevedenih.“ Neprevedenih? Ili
neprevedljivih?

5. Na jednom predavanju, iz-
među ostalih, svojom jednostavn-
ošću nametnuo se pitanje: ka-
ke su veze i kakvi odnosi među
tolikim međuratnim pesnicima?
Da li je rat, prvi svetski rat, ono
opšte mesto koje se kao nezgrap-
ljenje inspiracija nameće svima nji-
ma i koja etiketira njihovo stava-
raštvo, njihovu modu i moder-
nost? Pitanje nije bilo ni eruditno,
ni ležero, ni lažno, ali je
imao jednu ironičnu notu baš za-
sto što se kod nas tako glasno i
preglasno govorilo o međuratnim
pesničkim vrednostima, iako one nisu
trezveno proučene, rangovi-
vane i valorizovane. Stalno se
upotrebljavaju, pretiču i sapliču
temenim postavljaju korpe za ot-
patke i drogerijski izloži, nepre-
stano se istražuju gde su poezija
i stvarnost ravnopravne a gde ne
ravnopravne. Pored toga izvesni
kritičari, komentatori i čitaoci u-
čavaju u nahuščavanju nadrealističke
poezije protiv socijalne, i
obrnuto. Savremen, bolje reći da
naši prosedi, u svojoj ratolju-
bitosti, gotovo lukav i afektivno
idu za tim predratnim, davnim
opredeljenjima. A jasno je, ili
bi trebalo da bude jasno, da su
nadrealizam i socijalna poezija
neminovno proizvodi svoga vre-
mena i svoga trenutka i da su kao
književni fenomeni izrasli u buru
i kompleksu onih godina kada je
u jednoj i drugoj poeziji konkre-
tizovanje senzibiliteta bilo sud-
bonosnije no sama književna si-
tuacija. Međutim, istina je da su
se na našem književnom frontu
vrednosti pojmovi nadrealističke
i socijalne poezije našle u jednom
piljaričkom odnosu, ponajviše
zbg toga što su kritičari iz tih
vremena dezertirali sa poprišta
književnih vrednosti i što su, go-
tovo vulgarno, prenoseći svoje
simpatije i antipatije generaciji
dašnjih kritičara i komentatora
ostavili u nasledje ove feno-
mene.

Bez obzira gde su i koliko iz-
neverili tradicionalni diktat lirike,
nadrealisti su ipak bili dale-
ko od toga da izbegnu logiku sva-
go revolta, svojih izvora i inspi-
racija. Čudesna nadrealističke po-

eziye, te velike galaktične opeko-
tine koje nisu navode da frapant-
nu smelost njihovih autora, če-
sto tretiramo i kao ledenu kon-
strukciju, ne samo zbog svoje ţe-
lje za snom, nego i zbog svoje eksperimentalne namere da dodu-
do gradilišta, do mehanizma mi-
sli, ipak koegzistiraju sa hilja-
dama životnih podataka, izmena-
djenja i sadržaja koji se mogu
konkratizovati i dovesti do opipljivosti.

6. Nove, vedre, razigrane i ne-
nameštene pesme Brane Petrovića,
u kojima ima kalamburne
senzacionalne mladosti Aleksand-
ra Vučića i feljtonске ležernosti
naših dana, pozvane su me, skri-
vane u jednu inače jezički mir-
niju formu, da ponovo pročitam,
da ponovo pokušam milosrdje či-
tanja prvih pesama Gordane Todorović. Njen „Gimnazijski trenutak“ iz 1954. bio je u svom, što
se pesničkog fenomena tiče ni-
malo gimnazijskom trenutku, jedna od onih knjiga oko kojih
nije bilo pogadjanja. Strasno obu-
zeta danima i godinama, socijal-
nim stanjima i strastima, ova pes-
ničnija se pojавila kao pepelju-
ga, blistajući čudnovato i usam-
ljeno, postavljajući pitanja, kao
bezazleno dete i kao bezazleni
čovek. Ona je davala, ona je pi-
salu svoje stihove za one zašto
svi pesnici i svi dobiti ljudi daju
svoj život. Da bi bila dostojna
životu, da bi bila doстојna šapu-
tajuće veze i sete gradskog dete-
ta sa vrlo dubokim moralnim
vezama, ova pesnikinja je upravi-
la svoju čistu reč u pravcu obič-
nog i svakodnevnog. A to nikako
nije bilo skrnavljanje poetskih
formi i formati, niti je bilo pri-
vremeno početničko oduševljenje
temom dana. Onda je to bila lič-
nost koja je bila u stanju da sruši
lirsку prestoniku gde žive čifte i
da sa periferije, jednom narativ-
nom a britkom frazom donese
pesništvo sa neporečnim diktatom
mladosti što nije sebično ni u jed-
noj kategoriji, pa čak ni u kat-
egoriji pesničkih nastanosti. Plakatski
zvuk ove lirike, njena materijalnost
i njena duhovnost, i danas izazvani i neusiljeno pro-
vereni kroz, doduše, stilizovanu
preverovsku doskočicu Brane Pet-
rovića, općinjavaju i kolorišu taj
trenutak antišladunjavog, i go-
tovo antiklasnog a ipak klasič-
nog prezentnog lirizma:

*Duboka devojka posleratna,
koja ne zna put u svoju dubinu,
i ne zna koliko je lepa za ljubav,*

*pogledala me svojim nedogledima,
sa laticama medju trepacima,
radosna što ima kome reći tugu,
i stisnutom šakom dala mi pesmu,*

*koja liči na sve skrivene pesme,
na sve javeke iz ustajalih čutanja,* —

*nelepa devojka posleratna,
odrasta na po jednom zalaganju,*

meni je bila vruhinska visina lepote.

*I noć ljubičastiju od ljubičice,
kad su oblacii kao grijenja galubova,
i kad su mesec razliva preko zvezde...*

7. Na spisku onih pesnika koje
smo ranije uniformisali i bacili u
muzejske sveske, našao se, i proti-
vno svoje mladosti i uprkos svoje
grozničavoj alegorije, i Milutin
Bojić, čija se poetika čula ipak
nisu nalazila samo na ivici naci-
onalnih samozvanih realnosti i na
črti plakatskih eksplozija mladog
patrietičnog gradjanstva. Iako nije
ni sanjao, niti se doista pokor-
ao frojgovskim uticajima, ovaj
pesnik leleka sebra i plavih grob-
nica, zahvaćen je kategorijama
libida i erotike više no što je to
maska simboličke i metafizičke
gradjanske lirike pokrivala, i
dublje no što je to lični pesnički
primer dopuštanja. Sa više nijan-
siranja u Bojićevim sonetima do-
šlo bi do teških eksplozija i po-
žara, do neopozivog nemira kome
bi se i sama versifikacija ukazala
kao zlodjelo a svaka barunasta
rima kao oklop od gipsa. Došao
bi svakako do one muke tela, do
onog usijanja i onih ljubavnih

POTAJA

Pru noć utva zlatokrila zamišlja cvet godina
Drugu noć izlazi iz zida ratnik sa skorim strelama
Treću noć neveru sanjam: iškravala ūma
Zatvorena u sobi ruža od stakla izdaje gamu leta

Podne je hrt proklete duše i sveta svadja
Izgovaram grad van grada mislim tamn taman prsten
Uzimam od utve ukleto zlato i dar prisećanja
U ovo zapadno doba što snegu privodi plamen

Kamen po kamen svetkovinom zemlja svane u nama
Nevestama porasla krla i reč na usni
Svetlo prezire pticu i glas zaveštanja
Crno drvo na rubu oprećne jabuke noći

Prvu noć vedrinu objavi otvorena zvezda stabla
Drugu noć stablo ulazi u pamćenje stvari
Treću noć sreću sanjam: kondir osporava
Pronosim pravedan razlog verovanja

PORAZ

U vetr cuvet senku otvara i taman predusreće
zle počasti ratove zavarane oprećnim zvukom
zahvaljujem spletki što odole pesmi
najzad noć kosti za ukraš predlaže i pravo
na zvezdu kamenom a udvaraj se godinama
jer svetlost kroz žile drveta bunu ne iznosi

Gavaru srodnja poruka što odade basnu
na putu kože kavga odgovor ostade lažen
srce je izmišljen mesec opasan praznovjerjem
neznana uteho razmislki kopljanički poklanja
oci vruh jave zaborav ne prolazi uspravno u sutra
samo drugi vetr ume cvetu jetko prepustiti ljubav

TVRĐAVA

Bezbedno zvono uspomeni podlogu stopalom iskleše
od zatočena zvuka oklopničku narasl užaren glava
gorom stražari isprano oko: odvajaju se vetrovi
u tvrdjavi uhoda telalu mesec na grlu otvara

Srcem se grm puza da iglu zastave istakne
lovokradice gonile senke lisica ispod Dunava
glasovi strminom nagovarali istraživaće pakla
da svoje slomljene udove u bedeme izviju

Napeti soko kljuje zavere nad zapaljenim vidikom
smrtri su tovar nemušni zvezda u temelj ostavili
istini guju u čeonou kosti nemile sveti
a hidim taćima pod nogom gradovi osvojeni

Peščana kopita magla zatvara u hod studeni
granati kosturi u vodi leće kob i verovanja
zalud samotne ptice premeštau paučine u zamke
vremenu što ostri na ognju zube u vidovite baklje

Damjan MALEŠEV